

25.11.2013

Dnro 4654/4/13

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

POLIISIN MENETTELY TUNNISTAMISTIETOJEN HANKKIMISESSA

Arvostelette kirjeessänne poliisin menettelyä hankkia tunnistamistietoja esimerkiksi internetissä keskusteluun osallistuneiden nimimerkkien takana olevien henkilöiden selvittämiseksi. Kummeksutte, että poliisi voi hankkia kerrotunlaisia tietoja poliisilain nojalla ilman rikosepäilyä. Katsotte menettelyn loukkaavan perusoikeutena turvattua yksityiselämän suojaa ja mahdollistavan mielivallan käytön.

Vastauksena kanteluunne saatan tietoonne seuraavan.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. 2 momentin mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

Poliisilain 1 §:n 1 momentin mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen.

Poliisilain 36 §:n 2 momentin mukaan poliisilla on oikeus saada teleyritykseltä ja yhteisötalajalta tai teknisellä laitteella yhteystiedot sellaisesta teleliittymästä, jota ei mainita julkisessa luettelossa, tai teleliittymän, sähköpostiosoitteen, muun teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tietoja yksittäistapauksessa tarvitaan poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi.

Poliisilain 36 §:n ensisijainen tarkoitus on helpottaa poliisin tiedonsaantia eri henkilöiden tavoittamiseksi ja erilaisten tiedonantojen toimittamiseksi. Säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 57/1994) todetaan, että säännöksen perusteella saatavat yhteystiedot teleliittymästä (jota ei mainita julkisessa luettelossa) ovat verrattavissa julkisiin osoite- ja henkilötietoihin. Lakia koskevissa esitöissä ei ole käsitelty nyt puheena olevaa kantelussanne kertomaa tilannetta eli tietojen (rekisteröitymistiedot tai IP-osoite) saamista internetissä tapahtuvan keskusteluun osallistuneiden nimimerkkien perusteella. Säännöksessä ei puhuta tunnistamistiedoista vaan ”yhteystiedoista”, mikä on omiaan aiheuttamaan käsitteellistä epäselvyyttä. Uudessa 1.1.2014 voimaan tulevassa poliisilaissa tilanne on tältä osin pysynyt samana.

Pidän mahdollisena, että poliisilain 36 §:n 2 momentin soveltaminen voi aiheuttaa käytännön tulkintaongelmia johtuen lain säätämisen jälkeen tapahtuneesta teknisestä kehityksestä ja toisaalta myös siitä, että tunnistamistietojen hankkiminen tosiasiaa voi ainakin kohdehenkilön näkökulmasta olla hyvin lähellä pakkokeinolaissa säädettyjä telepakkokeinoja.

Kysymys on kuitenkin näitä pakkokeinoja koskevan sääntelyn ulkopuolella tapahtuvasta tunnistamistietojen hankinnasta.

Perusoikeusnäkökulmasta tunnistamistietojen luovuttamista koskeva sääntely on näkemykseni mukaan jäänyt lainsäädäntövaiheessa telepakkokeinoja vähemmälle tarkastelulle. Myös oikeuskirjallisuudessa on kiinnitetty tähän huomiota (Pekka Savola: Tunnistamistietojen luovuttamismääräykset ja telepakkokeinot, Lakimies 5/2013 s. 886–908). Kuten kaikkien perusoikeuksiin puuttuvien viranomaistoimenpiteiden, myös poliisin tiedonhankintakeinojen tulee perustua nimenomaiseen lain säännökseen, jossa pakkokeinon käytön edellytykset ja menettely on määritelty riittäväällä yksityiskohtaisuudella.

Tunnistamistietoja koskeva poliisilain säännös mahdollistaa sen, että periaatteessa tiedot voi saada kuka tahansa poliisimies minkä tahansa poliisille kuuluvan tehtävän hoitamiseksi. Menettelyyn ei myöskään liity telepakkokeinojen osalta säädetyn kaltaisia jälkikäteisiä oikeusturvakeinoja. Säännöstä sovellettaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota perusoikeutena turvattuun viestinnän luottamuksellisuuteen. Mikäli tunnistamistietojen hankinnan mahdollistavaa säännöstä sovelletaan yksipuolisesti ainoastaan poliisille kuuluvien tehtävien tehokasta hoitamista silmällä pitäen, on vaarana että perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien suoja vesittyy. Oikeusturvan toteutumisen kannalta ja poliisin toimintaa ohjaavasta suhteellisuusperiaatteesta johtuen tunnistamistietoja ei välttämättä tulisikaan pyytää aivan vähäisimmissä tapauksissa vaikka säännöksen soveltamista ei olekaan rajattu asian vakavuuteen liittyvillä syillä. Sinänsä poliisi onkin pyrkinyt säännöksen soveltamisessa yhdenmukaiseen käytäntöön muun muassa ohjaamalla pyynnöt keskusrikospoliisin kautta tapahtuvaksi.

Totean vielä, että lakien perustuslainmukaisuuden valvonta kuuluu eduskunnalle ja erityisesti sen perustuslakivaliokunnalle. Perustuslakivaliokunnan keskeinen asema perustuslain noudattamisen valvojana lakeja säädettäessä on ilmaistu perustuslain 74 §:ssä. Sen mukaan eduskunnan perustuslakivaliokunnan tehtävänä on antaa lausuntonsa sen käsittelyyn tulevien lakiehdotusten ja muiden asioiden perustuslainmukaisuudesta. Lakien säätämisvaiheeseen painottunut perustuslakikontrolli on ennakollista. Sen pyrkimyksenä on ennalta estää perustuslainvastaisen lain säätäminen tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Sekä voimassa oleva, että 1.1.2014 voimaan tuleva poliisilaki on käsitelty perustuslakivaliokunnassa siis myös esille ottamiltanne osin. Eduskunnan oikeusasiamies ei hänelle kuuluvan laillisuusvalvonnan puitteissa voi puuttua eduskunnan lainsäädäntötoimintaan eikä sen taustalla olevaan yhteiskuntapoliittiseen päätöksentekoon. Eduskunnan oikeusasiamiehen laillisuusvalvontatehtäviin ei myöskään kuulu lakien perustuslainmukaisuuden valvonta.

Kantelunne on varsin yleisluontoinen. Ottaen huomioon kantelussanne kertomanne, katson, ettei kantelunne anna aihetta toimenpiteisiin. Tulen seuraamaan poliisin tiedonhankintamenetelmien käyttöä muun muassa tarkastuksin sekä sisäasiainministeriön eduskunnan oikeusasiamiehelle antamien salaista tiedonhankintaa koskevien kertomusten muodossa.